

Ian Watson - Měsíc a Michelangelo

Peter Catlow se probudil ze sna o široké přímé cestě, táhnoucí se lákavě mezi pastvinami a vrbami, za večera po západu slunce, až - ano - až k nějaké vesnici s hospůdkou, kde opravdové pivo bude silné a sladovité, přesně tak, jak to má rád.

Ležel a snažil se, aby si ten sen podržel, protože venkovské scenérie v tak nechráněné podobě už dávno neexistují. Když se dřívější obraz rozjasnil, uvědomil si, že sen byl jen zpola šťastný, neboť cesta z jeho snu vycházela z jedné z bran cizího města. Pravou ruku měl uvězněnou v tlamě jednoho z kamenných Hermů a marně se ji snažil vysvobodit.

V ruce cítil píchání špendlíků a jehel, jak strnulý sval povoloval. Spal na ruce a přimáčkl si krevní oběh. Přestože si byl jistý, že tahle noc na cizí planetě nemůže být dál než v polovině, jakmile se obrátil, aby si ještě zdřímnul, začal budík pípat. Nevěřicně zastavil pípání, rozsvítil (a spustil svůj probouzecký pásek s Variacemi na téma Tomáše Tallise od Vaughana Williamse) a dřív, než stačil znovu podlehnout spánku, vylezl z postele. Stisknutí knoflíku odkrylo výhled na další ráno na Šutru, proužkovaném jako slanina.

Ne, že by povrch byl holý; přibývajícím světlo rychle vycházejícím Tau Ceti odhalovalo bujnou vegetaci, šachovnice nachových a smaragdových zeleninových políček, klikatící se řeku plnou ryb a les obřích kapradin a lahvovníků. Zatímco Pozemšťané pojmenovali svůj svět podle kůže planety, měkké a plodné půdy, lemuroviti obyvatelé Tau Ceti II zřejmě dávali přednost pojmenování po kostech planety, její tvrdé kostře. Zřejmě.

Z okna své malé kajuty mohl Peter spatřit v kilometrové vzdálenosti jihovýchodní bok města svíjejícího se v chrlících a grotesknostech.

"Možná je pro místní obyvatele tvrdost skály a její opracovávání do mnoho významových tvarů vyjádřením jejich vykročení z biologie, z organické přírody ke kultuře, trvalosti a historii," řekla mu Mary Everdonová. "Opracovaná skála a otesaný kámen představují myšlenku proměněnou v pevnou hmotu, vysvobození z bezčasovosti do nového proudu myslícího času."

Pokaždé, když svou embryonální teorii vyslovila, se zdálo, že jí přikládá větší váhu, že je ještě životaschopnější. Peter to však považoval za její intelektuální falešné těhotenství.

Mary poukazovala na to, že město, u něhož expedice přistála, je pouze jedním z mnoha takových vytesaných říší divů. (nebo spíš zámků hrůzy) roztroušených po dvou obyvatelných kontinentech, které byly oba na jedné straně planety, schoulené k sobě jako pár oříšků ledvinovníku. Nejkratší vzdálenost mezi městy byla několik set kilometrů. Mezi tím lesy nebo bažiny, pouště nebo hory. Silniční síť neexistovala. Architektura tedy musí odrážet psychický základ obyvatel, musí být způsobem cítění a oslavy jejich triumfálního odtržení od nemyslící přírody.

Peter nechával naladit svou nervovou soustavu pastorálním vzdouváním hudby Vaughana Williamse (zatímco se umýval a holil) a uvažoval o dalším dni, který nebude dost dlouhý, aby unavil člověka tak, že si vezme pilulku, a po něm přijde další noc, která nebude dost dlouhá, aby si člověk patřičně odpočinul.

"Na téhle planetě mám pocit, že jsem předčasně zestárl," svěřil se předešlého večera Mary v jídelně, když spěšně polykali večerní dávku chile con carne před začátkem večerní infovýměny, přede hry k večeři.

Čtyřicetileté osazenstvo základny přežvykovalo pikantní fazole a vědecky tlachalo u dvaceti stolků. (Proti skupinkování, proti izolaci/ Nicméně skupinky existovaly. Nicméně existovala i izolace.) Veselé žluté plastikové stěny; několik dveří otevírajících se do chodby; velitelský stupínek; velká videobrazovka a na ní scenérie kalifornského pobřeží právě toho večera. Nad hlavou bublina průzoru rámuujícího jeden ze dvou měsíců, marně stíhajícího svého partnera.

Pravidelně (ale ne teď) bylo možno zahlédnout světélko obíhající kosmické lodi Michelangela - tak trochu namyšleně pojmenované po vynikajícím pozemském sochaři - s trvalou posádkou na palubě. Už brzy bude mít o zábavu postaráno: čeká ji výlet ke třetí, čtvrté a páté planetě, což jsou dvě nevelké pouště bez atmosféry a děsivý plynný obr s rodinou měsíčků. Pak se vrátí pro ostatní.

Jelikož Mary obvykle přicházela s nějakou teorií, zeptala se: "Máš snad díky svému oboru činnosti pocit, že jsi něco jako postava ze středověku, která je ve srovnání s tím vším stará?" V jejím úsměvu byla soucitná laskavost.

Zavrtěl hlavou. "Ne. Je to tím, že když je člověk mladý, má pocit, že dny jsou nekonečné, a jak stárne, scvrkávají se. Tady se najednou všechny hrozně zkrátily a já jako bych zestárl o dvacet, třicet let."

"Kolik je ti? Zapomněla jsem. Čtyřicet osm?"

"Přesně tak." Nezapomněla.

Všichni měli přístup k životopisům ostatních a podle těch obnažených kostí bylo Mary Everdonové devětatřicet, měla doktorát z kulturní antropologie na... Peterovi nemohlo být víc jedno kde. Bez závazků, buclatá, zrzavá. Něco mu připomínala. (Měla milence? Jaké byly její erotické preference? Jestli nějaké byly.) Peter kývnul hlavou na Carla Lipmanna, vychrtlého blondáteho lingvistu.

"Škoda, že se nemůžeme domorodců zeptat, jak se mají, a porozumět jejich odpovědím." Byla to škoda, že nedokázal najít odvahu a zeptat se Mary přímo, jak se má k němu.

"Ještě ne. Ale děláme pokroky, ne?"

Dělal nějaké on?

"švitoří a trylkují jako ptáci."

"Ano, ale je v tom pružná struktura. A máme už pár zvukových skupin, kterým jsme přiřadili provizorní významy. Takže to jazyk skutečně je." Zvýšila hlas. "Mají daleko k nějakým savčím termitům, za jaké je nestoudně označil Fremantle."

Plešatý ale švihácký Barney Fremantle seděl o dva stoly dál s ekoložkou Sandrou Ramirezovou (černý vodopád kadeří). Biolog nastražil uši a pokrčil rameny. Měl vedle sebe pytel na vzorky a poplácal jej jako poslušného psa. Fremantle naznačil, že by stavby ve městě a složitá sochařská díla domorodců mohla být prostě daným, instinktivním chováním - něco jako umělecká předdvoří budovaná rajkami - a že ve skutečnosti nejsou inteligentní. A to navzdory jejich dřevěným zemědělským nástrojům, saním, mísám k vaření a používání ohně; navzdory předpokladu, že na vytesání svého vyumělkovaného města museli mít kovové nástroje.

Peter neměl tak docela stejné postavení jako ostatní, odborníci ze všech oblastí vědy. Když automatická průzkumná sonda hyperpulsově poslala na Zemi vysoce podrobné snímky měst na Šutru z ptačí perspektivy, bylo prozíravě rozhodnuto začlenit do výzkumného týmu i kameníka. Ten měl přispět praktickou, skutečnou znalostí toho, co se zdálo být hlavním projevem místní kultury.

Když přišlo to pozvání, když nějaký počítač vyhodil jeho jméno jako mistra kameníka bez rodinných pout - pracoval na renovaci nadhlavic starých soch na průčelí kyselinou rozežrané katedrály v Lichtieldu, když už město bylo chráněno Fullerovou kopulí. Snad to byla víc nostalgie než příslib kosmických dobrodružství, co ho vedlo k tomu, že nabídku přijal. Možnost procházet se městem nerozežraných sochařských děl pod volnou oblohou, městem, které ani nehnije ve zplodinách, ani není klimatizované jako muzejní exponát.

Když Peter vyškrábal poslední lžičku, velitelka Ashová, malá statná, na ježka ostříhaná, jejíž oválná tvář i přes to (nebo možná právě díky tomu trávníčku) vypadala jako tvář křehké porcelánové panenky, vstoupila na stupínek. Zhasla obrazovku.

"Stručnost nezbytná," připomněla. "Žvanění useknu."

No ovšem; a během infovýměny budou pak všichni mluvit stejně okleštěným způsobem. Jak dostat litr do půllitrového hrníčku. V obdobném duchu denní činnost a noční spánek. Obdobná konstituce velitelky: litr energie v půllitrové schránce, nepatřičný účes. Vyrovnajte se jménu světa, mějte hlavu jako omletý balvan. Z porcelánu. Peter cítil, jak jeho mozek zvyšuje obrátky, aby se srovnal s tempem infovýměny.

A přitom Mary měla vlasy hodně dlouhé, přímo bujnou záplavu ohně. Jestlipak ji napadlo, že by tím Ashovou mohla lehce dráždit a vysloužit si tak lekci nesnášenlivosti?

"Přejít na dvojdenní cyklus?" zeptal se geolog (a dočasně šutrolog) Stevens. "Jeden den práce v terénu a v noci zpracování dat; další den a noc spánek."

"Příliš prospaného času," usoudila Ashová. "Jste vojáci vědy, naučte se vystačit se šlofiky. Co dál?"

Netrvalo dlouho a vstal Fremantle a vrhl po Mary pobaveně triumfální pohled.

"Hlášení o výletu do lesa. Lahvovníky se vyskytují ve dvanácti hlavních tvarech; vše jsou to olistěné duté skořápky."

"Známa věc," řekla Ashová.

"Na skořápkách jsou patrné zlomové linie, velké skládankové obrazovce. Rozbité kamenem, rozpadají se skořápky na základní zlomky." Sáhł do pytle a vytáhl jeden z domorodých rýčů s krátkou vyřezávanou rukojetí, vzorek zabalený do tenké fólie. "Tohle." Položil na stůl domorodou nádobu na vaření. "Nebo tohle." A zamával dřevěným nožem obalným fólií. "Plus ostré střepy. Všechny známé artefakty domorodců dostupné již v přírodě."

Mary byla zasažená a na okamžik zaskočená. Veškeré údaje půjdou do infosítě, do které má přístup a může se na ně podívat každý. Zdálo se, že Fremantle trefil hřebík na hlavičku.

"Biotechnologie?" pokusil se pomoci Peter. Měl o tom pojem. "Stromy pěstované pro nástroje?"

Fremantle se rozchechtal a tím, kdo přišel s odpovědí, byla agronomka Vasilki Patelová.

"Biotechnologie vyžaduje mikroskopy, laserové nože. Pěstování plodin ukazuje jen na stupínek o málo vyšší, než je divoký kmenový život."

"Úžasné! Ty stromy se příhodně rozpadají na tvary nerozeznatelné od nástrojů; a úplně přirozeně," řekl Stevens s nádechem jízlivosti. Také se snažil být nápomocný. Šutrolog... v paktu s kameníkem.

Zpoza Fremiantla se ozvala Sandra Ramirezová. "Hypotéza: rozbití stromu souvisí s reprodukčním cyklem. Lemuři rozbíjejí stromy, ze kterých mají užitečné nástroje. Evoluční výběr tak straní stromům, které se rozpadají užitečně, oproti těm, které ne."

Stevens se podíval na Petera. "Stačí lahvovníkové nástroje na opracování kamene? Vytvrzené ohněm?"

Peterovi se vybavily mechanické nástroje a dláta, která měl doma. Mechanické nástroje na hrubou přípravu kamenných bloků - kdysi dávno to dělali učedníci daleko pracněji ručně - a dláta, tvrdá ostrá dláta. Jejich obrusná činnost, odlétávající jiskry, vytvářejí na kameni ochranný povrch, který mu umožní přežít první roky, než začne působit obvyklé tvrdnutí. Jak by mohli domorodci vytvořit tak pevné, tak detailně členěné povrchy, kdyby je otloukali dřevem, jakkoliv tvrdým?

Nikdo nepřistihl jediného kameníka při práci. Jedním z ohledů, ve kterých musel Peter po příletu představy svých kolegů poopravit, byl ten, že kameníci dávají přednost opracovávání ve správné poloze. Kámen je nepředvídatelný; i ten nejlepší mistr kameník může něco pokazit, třeba ani ne vlastní vinou. Rozumný způsob práce je na zemi. Každá postava by měla vybíhat z podpůrného bloku, který je následně zasunut na své místo do otvoru, se kterým se předem počítá. Takže se nedá čekat, že by lemurští kameníci lezli po stěnách a přitesávali. Ale přesto.

Stejně tak nikdo nenašel volné, nepoužité kamenné bloky, které by se někde povalovaly nebo byly nedokončené.

Možná v bludišti města na kamenickou dílnu ještě nenarazili. Možná kamenictví obklopoval nějaký tajný rituál. Možná lemurští kameníci své nástroje při příletu expedice ukryli, jako by předvídavý kmen skryl své poklady před potenciálními dobyvateli.

Je možné, že všechny práce skončily už dávno? Ne, to jistě ne. Určitě by tu někde měl být důkaz, že stavební aktivita pokračuje.

"Něco k tomu," řekla ostře Ashová.

Peter zavrtěl hlavou.

"Možná bys to měl zkusit ty," navrhla izmailská agronomka. "Otesat s použitím dřeva lahvovníku prázdný výčnělek stěny?"

"Vytesat Byl tu Michelangelo," řekl Fremantle. "Možná by to domorodce rozhýbalo. Dopřejte Everdonové kulturní prozření. Odvážný způsob o uměleckou komunikaci domorodým způsobem, ne? Pokud bude bez odezvy, je chování domorodců pevně zabudované."

"Jak by se vám líbilo, kdyby v Paříži přistáli mimozemšťané a začali něco vytesávat do průčelí Notre Dámy?" zeptal se Peter.

"Možná by Notre Dáma vylepšili."

Ve skutečnosti tak sám Peter jednou vyryl obrázek do budovy Oxfordské univerzity; hravou karikaturu své hlavy hledící z vrcholku věže, s kloboukem, jaký nosí kouzelníci nebo se dává žákům hlupáčkům, parodujícím umně složené noviny, které nosí na hlavě kameníci, aby se jim nenaprášilo do vlasů. Velké uši podobné uchám džbánu, nápadný nos vyčnívající jako ten Pinokiova, na bradě důlek jak od krumpáče, oči maximálně přivřené (kvůli odštěpkům).

Jeho nos byl omyl. Fullerovy kopule byly tenkrát novinka a teprve se ukazovalo, jaké hříčky se od mikroklimatu dají čekat. Sražené kapky vlhkosti ze vzduchu se na konci takového nosu shromažďovaly a odkapávaly, jako by měl stále rýmu. Možná další generace studentů ten obrázek považovaly za vtip: čaroděj, kterému teče z nosu. Jelikož opravdový déšť ve Fullerových kopulích nepadal a pravé chrliče zůstávaly stále prázdné, byl jeho nos možná jediným nadále fungujícím chrličem.

"Nedokázali jste, že používají dřevěné nástroje!" vybuchl.

"Tak si vezmi kovové dláto, kladivo a předved' jim lidské kamenické umění," navrhla Vasilki Patelová.

"Kulturní zásah," namítla Mary. "Rozbor kategorií vytesaných zobrazení je v této fázi důležitější. Catlovův pohled tu má větší cenu. Vytvořit lexikon kamenných soch."

"Oznamte, až bude úplný," řekla Ashová. "K tomuto tématu stačí. Bezpečnost základny?"

"Pohodička," oznámil Leo Allen, černoš, který koordinoval veškerá vnější pozorování a obrazová snímání a zároveň dohlížel na infosít.

"Lékař?"

"Čistá tabule," řekl doktor Chang. "Dosud žádná interakce našich mikroorganismů a mikroorganismů ze Šutru. Pravděpodobně ani není nutné nosit masky. Doporučení ale trvá, pro větší jistotu. Navíc, ty zápachy -"

Atmosféra Šutru měla přijatelné kyslíko-dusíkové složení. Místní proteiny byly založené na D-aminokyselinách, které byly pravotočivé, stejně jako cukry v domácích nuklidových kyselinách - na rozdíl od svých levotočivých pozemských protějšků. Chang se nechal slyšet, že lidé mohou jíst zdejší ryby a zeleninu bez následků; všechno bude nepoužitě vyloučeno. Nic, z čeho by se svírala střeva, nic výživného. Proteinová neslučitelnost. Takže bylo nutné si na Šutr přivést stravu konzervovanou, pokud, jak říkala Vasilki, neměl člověk v úmyslu postarat se místním rostlinám o konkurenci, zasadit pozemská semena a nechat rivaly poprat se s domácími

rostlinami o dostupné minerální živiny. Pozemské plodiny, očarované svou levotočivostí proti všem místním broukům a virům, by měly zvítězit se založenýma rukama.

"Schvaluji odlet Michelangela na velkou cestu za dvě noci, šestnáct hodin. Návrat po čtyřiceti místních dnech, pak odlet k Slunci. Doufám, že do té doby budeme mít kompletní informace o lokalitě."

"Uvidíme Emko odlétat?" zeptala se chemička Liza Martelová.

"Ano. Fúzní ohňostroj nad hlavou, nádherná podívaná."

"Pozorování účinku na domorodce?" zeptal se Lipmann. "Noční služba?"

"Ovšem," řekla Ashová. "Tu noc."

Mary vstala, její rudé vlasy se rozvlnily. "Ne raději odlet z odvrácené strany? Vyhnout se kulturnímu dopadu?"

Ashová zavrtěla hlavou. "Je to nejlepší odlet z orbity."

"Ale Emko obíhá celou planetu po stejné orbitě! Tak dobrá, co třeba odlet ve dne? Minimalizace šoku z náhlého světla na obloze?"

"Nekaž zábavu," vyhrkla Liza Martelová.

"Už začalo odpočítávání."

"Změňte to! Kulturní dopad!" "Možná přínosný." Ashová věnovala Fremantlovi lehký úsměv.

"Pokud skutečná kultura existuje."

Peter pochopil, že celá věc je již rozhodnutá, v neprospěch Mary.

Dál protestovat nebo sklapnout? Možná černá tečka v osobních záznamech. Neposlušná. Mary přikývla a sedla si.

"Končím infovýměnu," řekla Ashová.

Jelikož venku nebylo možné sundat masky a najíst se, snídaně byla další den ráno vydatná, byť spěšná: skládala se z papaje, omelety z prášku a velkých plátků šunky, oplatek se syrupem, horkých máslových vdolků s medem a spousty kávy. Poté vyrazili Peter, Mary a Carl Lipmann do města. Lemurští zemědělci už byli na polích, okopávali a sklízeli. K řece mířili rybáři. Lidé se vydali po jedné z cest pro sáně.

"Je to svinstvo s těmi lahvovníky," poznamenal Carl. Ovšem, uvědomil si Peter, Framentlův objev byl políčkem také do tváře lingvisty. Jestli byli domorodci pouze naprogramovaná zvířata používající nástroje poskytované přírodou, mohlo se ukázat, že i jejich jazyk je iluzí. Papoušek umí napodobovat řeč a z očí mu vyzařuje, jak je inteligentní, a stejně tak dovede pohvizdovat svůj vlastní daný repertoár. Šimpanz je schopen jistě omezené konverzace a delfín umí mlaskat a pískat. Kdybyste doufali v dokonale pružnou komunikaci, mohli byste donekonečna štěkat na kaučukovník.

"Bylo by velice užitečné, kdybychom našli nějaké kovové nástroje, které byly prokazatelně vyrobeny pro otesávání, že, Petře?"

"Vždyť víš, jak pečlivě jsem si jejich práci prohlížel," řekl, "a pořád ještě nemůžu přísahat, čím to dělali. Na dokonalém uměleckém díle nezůstávají odštěpky z dláta. Umění spočívá v ukrytí umění. Možná... Možná prostě po léta skálu ohlazovali, dokud nedostali postavy, které chtěli."

"Jako Lebka osudu?" zeptala se.

"Co je to?"

"Dokonalá lidská lebka z přírodního křišťálu. Je v jednom muzeu v Mexiku. Mayové ji zhotovili tak, že ohlazovali velký kus přírodního křišťálu. Muselo to trvat léta. Nedovedu si představit, že by stejným způsobem mohla být do patřičného tvaru ohlazována veškerá výzdoba ve městě!"

Možná se každou z postav zabývá jeden lemur celý život, s přestávkami. Třeba je to jeho nebo její rituální obraz života."

"V tom případě bys nacházel zpola hotové práce," poukázala Mary.

"Třeba sochy přestali dělat před padesáti, pěti sty lety? Stejně o sobě museli mít dost zvláštní obrázek, co?" Blížili se k jihovýchodní vstupní bráně střežené groteskními Hermy nebo termíny, jak (podle toho, co se komu víc líbilo) nazývali hraniční či vstupní znaky. Oba názvy navrhl Peter. Hermy podle řeckého boha dveří. Termíny z latinského slova terminus. Na obě strany od Hermů se táhla zeď ztuhlého svíjení, nakupených chrličů vyčnívajících jakoby v dávení.

"Přesně," řekla Mary. "Toto jsou klíče k jejich pýše."

To už kolem sebe měli půl tuctu zaujatě švitořících lemurů. Žádný z dospělých nebyl větší než metr dvacet. Obrazce a odstíny na jejich úhledných, krátkých kožešinách se od jedince k jedinci nekonečně lišily. Každý měl jednoznačně jako otisky prstů svou kaštanovou, světle rudohnědou oranžovou, hnědou, které si mohly odstín udržovat, tvořit grošování nebo náznaky proužků. Nenosili oděv ani žádné ozdoby. Ovšem, skrýt si tělo by znamenalo skrýt své já, protože obličejové byly v podstatě všechny stejné: šedohnědé, se stejnýma, velkým, černýma, melancholickými očima, drzými nosy, vztyčenýma zaoblenýma ušima a smutnými ústy. Drobná prsa, genitální štěrbinové samice a zatažené pyje samců byly zahalené kožešinou. Ruce měli dlouhé a klátivé, zakončené třemi prsty a palcem.

Jedna ze samic zaškubala Carlovou tunikou a zatrylovala. Přátelsky cukl nosem pod průhlednou maskou, upravil naslouchátko v uchu, chvíli si hrál s minipočítačem a záznamníkem připevněným k pasu a zašvitořil odpověď. Snad odpověď.

"Snažím se říct: chtít (vidět) nástroje (krájet) skála," vysvětloval. "Ale možná jsem právě řekl: Chci, abyste viděli, jak kopu svět. Petře, mohl bys naznačit kamenickou práci? Ano, ohlázování taky."

Nikde nenašli vytesané obyčejné podoby lemurů. Hermy měly vztyčené, protažené hlavy a jejich oči nad rozevřenými tlamami s ostrými zuby měly velikost talířů. Kamenná bradka vyrážela z vpadlých tvářích jako koňská žíně vyhrzlá ze starého čalouněného křesla, uzlíla se a mohutněla, až skoro zakrývala zježené, schoulené, zakrnělé tělo. Všude jen dokonalý kámen, až na to, že se Hermy zdály být nově oplácené nočními výkaly rozpuštěnými v moči. Oblouk vytesané brány mezi dvěma Hermy tvořila čtveřice skotačících, propletených šklebičů, oblíbený motiv. Byla to paviánovitá stvoření natažená tak, jako by se jejich kosti rozpustily. Opět to byl Peter, kdo pro tyto bujaré paviány šašky vymyslel příhodné jméno.

Zatímco Carl se znovu pokoušel švitořit, Peter přistoupil k nejbližšímu Hermu, vděčný za svou masku. Lemuři své výkaly, hnědou břečku z trusu a moči, pečlivě shromažďovali, a místo aby je vyváželi na zúrodnování polí, vylévali obsah lahvovníkových věder na opracované stěny nebo směs s veselou oduševnělostí lili do oblud a chrličů.

(Při dřívější infovýměně: "Rituální pohana," teoretizovala Mary. "Takto si ty děsivé sochy zdomácnují.")

"Třeba lemuři města zdědili po opravdu inteligentních tvorech, kteří vyhynuli," odsekl Fremantle. Mary se znovu zapojila do bitvy: "Možná projev úcty. Výkaly ne jako tabu, ale dar sebe sama. Sebou stvořená hmota."

"Třeba, aby chránili a zpevňovali povrch," řekl Peter.

Chemička Martelová hvízdla.) Později byl svědkem, jak lemuři kuchaři vylévají na kamenné umění i vodu, ve které předtím vařili ryby a zeleninu.

Lemuři samice zvědavě přihlížela, jak Peter předvádí pohyby při úderech palicí na dláto, a pak - přestože si musel uvědomit, co by ty druhé pohyby mohly znamenat - pečlivě ohlázování kamene.

Opravdu zvědavost? Ve velkých, lesklých lemuřích očích byl výraz překvapení a okouzlení, ostražitosti úžasu.

Tato lemuřice však pokynula, určitě pokynula, pak jako šipka zmizela v průchodu, kde počkala a znovu pokynula.

"Začínám věřit, že se fakt někam dostaneme," prohlásil příjemně překvapený Carl. "Dobrá práce."

Jakmile prošli pod obloukem ze šklebičů, jejich lemuřice se vydala severní ze tří možných uliček. Následovali ji.

Mary periodicky popisovala kamenné výčnělky neviditelným ultrafialovým osobním kódem pro ten den. Na zpáteční cestě by její signalizátor reagoval pouze na tyto ultrafialové značky a žádné jiné. I přes popsanou fotomapu složenou počítačem z Michelangelových snímků s vysokou rozlišitelností a z jejich přeletu před přistáním jinak nebylo nijak snadné značit si nějakým spolehlivým způsobem cestu labyrintem zdí, pilířů, uliček, dvorků, nádvoří, průchodů a vchodů, z nichž téměř všechny oplývaly sousošími. Uličky se často větvilily, téměř chaoticky, a některé byly slepé. Cestu mohly zahradit palidy, postavy vystupující nebo vstupující do pevných zdí jako duchové, kteří dovedou procházet kamenem. Nahoře mohly vypučet chrliče a spojit se v žebrovou klenbu, takže to, co bylo uličkou, se změnilo v chodbu. Ulička mohla vyústit úzkým průchodem na prostranství, aby za protější zdi pokračovala jako široká ulice. Grotesknosti tvořily schody vedoucí na spletné chrličové mosty. Široce zející kamenná ústí byla vstupy do něčeho, co vypadalo jako sklepy, ale mohlo se to změnit v otevřené koridory.

Jejich průvodkyně klusala dál, trylkovala, ohlížela se a občas plácla rukou, i když možná plácala jenom po období mouchy v kožichu.

Peter si všiml obrovského, šupinatého, d'áblovitého stvoření s žebrovanými, tyčovitými křídly. Vyrůstalo z vrcholu krátké, volně stojící zdi, která jako by neměla žádné jiné opodstatnění, než d'ábla podpírat.

Bloky, ze kterých se zeď skládala, mohlo jich být tak čtyřicet, byly namačkanými, stěsnanými kamennými těly, jako by ti tvorové byli vtlačeni do formy velikosti kufříku a v ní ztuhli.

"To je určitě nový kousek," řekl Peter a udělal holozáznam.

"Nový?" nechápal Carl.

"Pro mě nový. Nikdy předtím jsem takový neviděl."

"Aha."

"Nikdy jsem nebyl v této části města."

Peter, stále ještě obdivující d'ábla, několik kroků zaostal, takže teď uzavíral průvod. Mary spěchala dál a on mohl z této pozice obdivovat její boky a závoj rudých vlasů. Aniž se tomu bránil, připomínala mu jednu buclatou venkovskou číšnici, kterou kdysi znal. Ale ta sebevědomá číšnice daleko víc jela po nedávno ovdovělém farmáři, který u ní hledal pochopení a víc.

Peter byl odjakživa starý mládenec, víc náhodou než úmyslně. Oženil se s kamenem. Jeho práce jako by vyjadřovala - a přitom také omezovala - smyslnost, kterou kdesi hluboko v sobě cítil. Kdyby byl sochař a pracoval s mramorem, s hladkými smyslnými tvary, možná by mu šlo lépe vyjadřovat touhu osobně. Hrubá tvrdost soch, na kterých pracoval, jejich často ponuře satirická komediálnost a v neposlední řadě jejich morální pompéznost jako by ho ve skutečném životě vzdalovaly od vyjadřování chtíčů hrabivosti a posedlostí, které parodovaly. Kdyby udělal... chybu (přestože svět by to vůbec jako chybu nebral, vždyť život je směsice tužeb, závesti, pýchy, odporu a tak podobně), pak by se tato chyba mohla zhmotnit a zůstat navždy v něm. Na druhé straně ctnosti, které také vytesával a prožíval - trpělivost, dobrota, láska k bližnímu, tolerance - jako by uzamykaly jeho srdce... z něhož by snad jinak mohl vyrazit rozšklebený démon.

Vzdychl a přál si, aby tam Carl s ním a s Mary nebyl, přestože ho měl rád a v tomto případě tři byli společnost. Nepochybně význam chťíce, zloby a závesti přeháněl. Ale co se dalo čekat od člověka, který při renovacích a restaurování uchovával pro věčnost středověkou tradici

personifikace - nebo spíš lapidifikace - očividných symbolů neřestí a ctností do kamene. A takto v karikaturách ukazoval nestvůry srdce, pro posměch a pro výstrahu, k získání odolnosti proti právě těm nestvůrám představujícím lidské frustrace a strach dohonil Mary. "Zajímalo by mě, jaké strachy a frustrace mohly vést lemuřy k tomu, že takové obludnosti vytesali, ne na ozdobu města, ale jako jeho ústřední náplň. Sami se přece zdají být klidní, nevinní a šťastní, ne?"

"Domy" jako takové ve městě neexistovaly. Přesto ale tam, kde chrliče zastřešovaly chodby, nebo kde se stěny stýkaly, bylo něco jako obytné zóny. Tam si hrávala švitořící záplava lemuřích dětí, mláďat pelášících po všech čtyřech rychleji, než kterékoliv lidské dítě. Tam pod dohledem prošedivělých starých probíhalo vaření. Jedna spleť zčernalých nádob s vyvarovanými bylinami a bobulemi, pospojovaná kapajícími dřevěnými trubicemi, připomínala destilační aparát;

Na dvou nebo třech ulicích bylo rušno, skupinky lemurů tam štěbetaly mezi sebou. Na dalších ležely spousty domorodců prostě stočených kolem stěn a šubavě spaly. Vypadlo to jako názorná ukázka středověké netečnosti, apatie. Možná ti lemuři byli nemocní a tohle bylo něco jako nemocnice. Možná dávali přednost nočnímu životu a vyspávali se z opice.

Většina lemurů samozřejmě ve dne pracovala na polích, v lahvovníkovém lese, nebo na břehu řeky. Nebo nosili vodu z některé tůně v primitivních kanálech za městskými zdmi, nebo tahali či strkali potravu do města na saních z lahvovníkového dřeva.

Žádné viditelné dovednosti či řemesla: jen všezahrnující, chaotické, kamenné město samo; spíš by se mělo říct realizované město, kde zdobnost totálně převážila obsah.

"Jak vůbec mohou vyprodukovat všechny ty obludné představy z tak prostého, přirozeného života?" opakoval Peter.

"To je přesně ono," chytla se Mary. "Jsou to představy vyrůstající z jejich obrazotvornosti, představy, které musí nepochybně strašit a zároveň uchvacovat, neboť vybízejí, stimulují, mučí. Jsou to fantastičtí tvorové, které vidí ve svých snech a na kterých zřejmě lpí jako na příslibu, zplnomocnění k rozvíjející se složitosti: myšlení. Nejdříve forma, potom filozofie. Možná se jejich podvědomí, myslím tím kolektivní nevědomí, vyvíjí a splétá, nějakým způsobem podněcuje jejich obyčejné vědomí; Jsem si jistá, že to trylkování obsahuje bohatou ústní tradici." Lítostivě se podívala na Carla. "Našvitoří toho přece dost. Možná také prožívají něco jako angst související s vystupováním z přírody - ztrátu pudového, předhříšného, zvířecího ráje - a tento angst odvracejí ztělesňováním a dokonce oslavou takových úzkostí kolem sebe. Možná to je odpověď na tvou otázku, Petere."

Možná. Její slova v té výmluvnosti vyznívala přesvědčivěji, než by to kdy bylo možné při osekané rychlomluvě infovýměn, kde se mohla scvrknout do drmolení.

Kdybych se pokusil Mary citově a smyslově přiblížit, určitě by i pro to měla teorii, napadlo Petera. Ale tu měl on přece také, ne? Pocítil náhlé nutkání vytesat Mary nahou, necudnou, vychloubačnou. Ne jako očividný model smyslnosti, ale jako znamení radosti. Exploze radosti, která by ho však mohla zasypat prachem, radosti, která by ho mohla proměnit v kámen. Ne, chtěl jít dál, stvořit sochu, která by prostě zastávala sama sebe a ne nějaký morální katechismus nebo teorii chování.

Svým vnitřním zrakem viděl, jak mu Mary plní cínový korbek pěnícím, silným pivem a potom druhý korbek sobě; aby spláchl prach z hrdla, ze svého krevního řečiště, z chlupatého, nadržného rozkroku.

Ale kde najít volný, čistý, neobsazený kámen, čekající až dostane tvar?

Na nádvoří se tyčil neotesaný pilíř. Představ si z něj vytesanou cizí ženu. Tedy, cizí pro lemuři obyvatele.

"Já tě nechápu," řekl Carl. "Aby byl vývoj, musí být přece jednoznačný tlak okolí - kterému se přizpůsobují, ne? Ne psychický tlak zevnitř, snový tlak. To je, jako bys říkala, že se vyvíjí samovolně."

Mary se usmála. "Možná se projevuje má romantická stránka." Její úsměv oblažil Petera, spíš jeho než Carla. Třeba začíná chápat, napadlo Petera, a ty řeči o snech znamenaly... Začínal mít podezření, že k tomu, aby se mohl opravdu plně vyjádřit, by potřeboval ne obyčejný kámen, ale jemný, krásný, vznešený mramor. Možná se vrátí z této expedice proměněný, víc sochař než kameník. Ruce ho svrběly.

Došli na náměstí lemované hieroglyfikály. To byly postavy, které jako by promlouvaly nějakým zvláštním symbolismem povýšeným nad běžné grotesknosti; některé s totožným významem. Jen ho dekodovat. Mnoho postav spojovalo stejné gesto, pohled, některé byly dokonce přímo spojené kamenným řetězem zhoupnutým mezi dvěma břichy, možná to byla pupeční šňůra. Kamenná ryba-lemur, lemur s ploutvemi a ocasem v póze, jako by se chtěl potopit, nos sevřený rukou. Dva deformovaní lemuři spojení dohromady, s trupy vybíhajícími ze společných obludných nohou, jak zápasí o kamenný nůž - aby se rozřízli? Na rozsekání druhého nárokovatele? Na jeho amputaci? Další postava ční vzhůru s rukama nataženými, v jedné svírá motyku coby trojzubec a ze zad jí vypučela křídla, jako by se chystala vzlétnout k nebi.

Čtvrtá postava si holýma rukama udělala díru do břicha, rozšklebená ústa. Její soused se scvrkl v podstatě do svraštělé koule, jedna ruka však dramaticky ukazovala k temnému vchodu, na němž vyobrazení chyběla; až na kresbu, která vůbec nebyla vytesaná, ale jakoby namalovaná nebo vypálená (nebo obojí) na zaobleném horním prahu. Tím neumělým obrázkem byl pár vykulených, černě ohraničených očí, dva kroužky vedle sebe.

Jejich průvodkyně jim gesty a švitořením dala najevo, aby zůstali na náměstí a odběhla. Zpočátku se víc věnovali pečlivému prohlížení hieroglyfikálů a pořizování holozáznamu. Až když se vrátila s jakousi tvrdou, ještě kouřící kořenovou zeleninou, kterou střídavě ofoukávala a přezvykovala, tak si toho znaku nad vchodem všimli - obědvající lemuřice k němu přiběhla a sedla si.

"Znak!" vykřikl Carl. "Proboha, to je první kresba, kterou jsme našli. První opravdu kontrastní symbol. Dva dotýkající se kroužky - jako naše, značka nekonečna, ne? Jsem si jistý, že je to namalované. První ukázka psaného jazyka?"

"Lemuři oči," řekla Mary. "To je ten význam. Že by varování? Uvnitř je tma. Neotevřít se to nebo nerozjasňuje? Proč by se měli varovat před tmou - s jejich očima?"

"Podle toho, co o jejich očích víme, opravil jí Carl. "Nemůžeme je přece testovat jako zvířata."

Ale přesto. Velké oči. Skryté kamery obvykle ukazovaly, že město má svůj noční život. Lemuři používali oheň, ale zdálo se, že je vyhrazený vaření. Zádní domorodci nenosili pochodně, aby si posvítili na cestu, ani jimi neosvětlovali své obytné zóny, "Možná to znamená "Nahlédněte."" Carl odepnul svítilnu a proud světla ozářil klesající široké, nízké schody, které nevypadaly jako kamenné.

"Hej! Dveře ve stěně!" Nahnul se a zaklepal klouby prstů, "Dveře z lahvovníkového dřeva. Nebo postavené sáně."

Stál nad lemuřicí. Ta slupla poslední kousek zeleniny a zašvitořila na něj. Zamračil se soustředěním.

"Děti. Běžet. Skrýt? Nechápu."

Petera ten znak nijak nevzrušoval. Byl-li to vůbec znak, nebyl napsán jeho jazykem, jazykem kamene.

Carl se znovu nahnul a posvítil na schody. Lemurice s mrkáním vstala. Peter byl v prvním okamžiku přesvědčený, že chce Carla na protest proti baterce napadnout, protože ho popadla za

tuniku a začala se po něm škrábat nahoru. Dřív, než Carl mohl udělat víc, než hlasitě vyjeknout překvapením, se už dotýkala znaku nade dveřmi.

"Zůstaň stát!" vykřikla Mary. "Neodháněj ji!"

Lemuřice se ostrými zoubky kousla do palce, až začala krváčet, sytě nachovým proudem. Potom krví obtahovala obrys znaku, dokud rána nepřestala téct. Potom od Carla odskočila, šubavě ukázala poraněným prstem k otevřenému průchodu, zamávala jako by na rozloučenou a utekla pryč.

Tak objevili katakomby.

"Katakomy" byl Peterův dojem, přestože Mary brzy poukázala, že to nevypadá, že by někde v té rozsáhlé soustavě chodeb a komůrek pod částí města byly nějaké mrtvoly či kosti. Celý areál včetně schodů byl vyhlouben v pevné hlíně, ne vytesán ve skále, a s výjimkou četných lahvovníkových dveří, z nichž žádné neměly něco na způsob dvevního závěsu, byl prázdný.

"Je to nora," řekla Mary. "Zřejmě nikdy nežili na stromech jako pozemští lemuři! Bydleli v norách. Proto ta zjevná adaptace jejich velkých očí na noční život - aby viděli pod zemí. Toto je Doupě. Původní, základní doupě, nad kterým později postavili město."

"Skála na hlíně?" zeptal se skepticky Peter. Jak si světla jejich baterek pohrávala na poměrně úzkých chodbách a prázdných malých kobkách, všech v lemuří velikosti, začínala se ho zmocňovat klaustrofobie. Museli se hrbít. Ach, být tak venku, vysoko na věži, usazovat blok na nové místo, kde bude spočívat po staletí, blok zdivočelý orlí hlavou. Tady dole v těch, ano, katakombách, vzduch páchl vyčpělostí a plísni.

Nebyly tam žádné chrliče, lapidy ani démoni. Vůbec nic vytesaného. Ani kus kamene. Na Petera to působilo hůř, než kdyby to místo bylo prázdné.

Nemělo žádný smysl a on měl nejasný pocit, že v něm Mary ztrácí, protože už rozvíjí další teorii, jak domorodci původně žili v norách jako králíci.

"A pak vyšli z půdy, z podsvětí Přírody, ven za světlem, vědomím a tvořivostí!"

"Kde jsou nástroje?" zeptal se a vybavila se mu báseň Williama Blakea: "A co palice, a co dláto?"

Opravdu to byly dveře, vysazené dveře, tady dole - když ve městě nahoře nic jako dveře nebylo? Nebo to byly jen nadbytečné sáně, uložené pro mamutí sklizeň nebo vyřazené z provozu?

Když Mary pořizovala holozáznamy, drobné komůrky na okamžik zaplavilo oslepující světlo. Následnou tmou, kdy si oči opět zvykaly na světlo baterek, Peter strašlivě prožíval.

Večer při infovýměně Mary oznámila velký objev, který měl snadno přebít Fremantlův tah s přírodním původem zemědělských nástrojů. Byla obnažena významem zcela nová podzemní vrstva. Biologická Trója: původní sídliště. Pro biologa nesporně mělo být důvodem k mrzutosti, že objev učinila ona, zatímco on si hrál v lese, loupal stromy a rozbíjel je. Na okamžik se dokonce zdálo, že doupě zastínilo i město soch, uvrhlo je do stínu, jako by ta díra v zemi mohla být důležitější.

"Určitě ne pro pohřební účely?" vyptávala se Ashová. "Třeba v dřívějších epochách?"

"Velice nepravděpodobné," odvětila Mary. "Není opuštěné. Udržuje se. Používání, hmm, dřevěných předmětů. Jinak by nakonec došlo ke zborcení. Navíc, vchod je označený znamením života - krví - které je soustavně obnovováno. Rituálně. Tady je kořen, zrození druhu."

"Vy si myslíte, že lemuři mají prsty přizpůsobené hrabání?" řekl Fremantle. "Ha!"

Dřív než Mary stačila rýpnutí vrátit, Leo Allen řekl: "Mně to připadá jako válečný úkryt. Útočiště před nepřáteli."

"Ne, ne. Když jsme přistáli, lemuři se neschovali. Neuvědomují si nebezpečí."

"Asi jsem se nechal splést těmi sochami," řekl Allen. "A kde třeba jsou kovové kamenické nástroje? Ne-li skryté dole v doupěti?"

"To je možné, pohřbené pod zemí. Jestli ano, z kulturního pohledu je to vhodné místo. Symetrie, inverzně propojená. Město jako protiklad doupěte, kámen jako protiklad půdy."

"Takže zítra výprava?" navrhl Allen. "S detektory kovů?"

"Ano," řekla Ashová. "Everdonová, půjdete s Allenem, Fremantlem a Ramirezovou."

Peter neměl nejmenší touhu přidat se k výpravě do nesmyslného, mučivého doupěte. Jen ať lstivý Fremantle a přísluhovačka Ramirezová pokazí Mary den; ráda se potom vrátí do horního světa umění z kamene, pryč od závisti a pichlavé zlomyslnosti, a bude potřebovat Peterovu... spolehlivost, váhu touhy a teplo.

Kdyby Allenovy detektory odhalily ukrytá dláta, Peter by nemohl mít větší radost. Ale sám necítit potřebu být při tom a Maryinu "symetrickému" argumentu nedokázal uvěřit. Další den stráví lépe ve společnosti Lipmanna, který rovněž neviděl jediný rozumný důvod, aby znovu sestoupil do té hluché spleti červích děr v hlíně.

Mary se skoro vyhnul a rovnou šel spát do své kóje. Dřív než na noc zakryl okno, díval se ven na jeden z měsíčků visící v úplňku nad lesem, bílý jako kost. Dva Štrovy měsíce obíhaly různými rychlostmi v různě nakloněných rovinách. Skoro viděl, jak se měsíc pohybuje, ale pak jakýsi osamělý mrak satelit spolkl, takže se jeho světlo rozptýlilo a rozteklo do žhnoucí amébovité hroudy. Pravidelně kulatý měsíční oblázek roztál do beztvaré, bezesmyslné hrozby.

Leo Allen v doupěti žádný schovaný kov nenašel, ale i po prohlídce zůstával nakloněný teorii úkrytu, s jistými výhradami.

"Každodenní nálety hmyzu? Něco jako vražedné vosy, smrtící kobylky?" nadhodil dalšího večera. "Malé, ale ve velkém množství a smrtelné."

Ramirezová v rychlosti a stroze informovala o místních obdobách hmyzu, hlodavců a poříčních plazů. Peterovým uším to znělo jako lemuří švitoření.

"Přemnožování pseudomyší," štěbetala. "Každých pár let chování jako lumíci, třeba by si mohly vypěstovat jedovaté kousnutí?"

"Potřebovali by zásoby potravy," řekl Allen. "V noře se nic neskládá."

"Neškodně vypadající stvoření, která procházejí během životního cyklu překvapivou metamorfózou? Jako se housenka mění v motýla?"

"Lemuri jsou dost inteligentní, aby si postavili úkryt," namítla optimisticky Mary. "Vzpomínka na minulost, představa o budoucnosti."

"Je želva, která v zimě spí, inteligentní?" zvolal Fremantle.

"Když na to přijde, v úkrytu není víc místa než pro čtvrtinu odhadované populace," dodal Allen.

"Takže původní domov, před nárůstem populace," řekla Mary.

"Lingvistika?" zeptala se Ashová. Carl podal stručnou zprávu o marném dni, který s Peterem strávil.

"Chce to spoustu práce, zpátky doma. Průlom při další expedici, to ano. Pokud jazyk skutečně existuje."

Ashová kriticky nadzvedla obočí.

"Kamenictví?" zeptala se. Jídelnou proběhl chichot, který začal někde u Ramirezové.

"Znak dvou kroužků nikde na sochách nenalezen," přiznal Peter. "Jste slepý?" vyštěkl Fremantle.

"Obraz lemuřích očí!"

"To není jisté." Ale potom co jiného?

"Jestli nora chrání před vnímaným nebezpečím, pak bychom měli po městě rozmístit víc kamer, až zítra Emko odpálí," řekl Allen. "S tím, že antropolog zaznamená chování v blízkosti úkrytu."

Mary seděla na Peterově palandě, jak v to doufal.

"Mizerný den."

"To jo." dodal zúčastněně a rád. "Obávám se, že moje chyby zatím nejsou žádná Rosettská deska."

Proč by se měl obávat? Vzpomněl si na hieroglyfikály, které restauroval na Oxfordské univerzitě, vyobrazení inspirovaná středověkým bestiářem, vyjadřující touhu, plachost, zasmušilost. Chtěl se Mary dotknout, uchopit ji, hníst ji, válet se s ní v posteli. Přesto nemohl. Nevěděl, jak na to. Nedokázal rozluštit její signály, které nebyly vytesané do kamene, ale zakódované v živé hmotě; a vlastní signály jí nedokázal odpovídajícím způsobem, pomocí symbolů, předat.

Jeho strach byl hlubší, temný a nedefinovatelný, jako by lemuří doupe bylo nějakou jeho arénou přízraků, kam musel neochotně vstoupit. A přitom nic nebylo nalezeno, žádná konečná pravda nebo prapůvodní modla, nádherná či zlá. Proč by měl mít přízrak sídlo právě tam, když spousty vtíravých přízraků dováděly v plné grotesknosti ve všech uličkách města. Děsila ho představa, že se bude muset další den na nádvoří zlých očí vrátit.

Závrať z temných, křečí sevřených hlubin.

"Mary."

"Co je?"

"Nic."

Prokletá plachost! "Chci říct, povídej mi něco o sobě, Mary."

"Vždyť všechno víš. Známe své životopisy."

"Jistě, ale osoba není životopis." V tom jeho nebylo nic o litrech piva nebo o jisté číšnici, která utěšovala jistého farmáře, který náhodou neměl tak hluboko do kapsy jako ostatní z okolí, protože viděl dopředu a včas zakryl svá pole filtračním, zvlhčujícím, podnebí ovládajícím filmem.

"O čem bych ti měla povídat, Petře? O dobách, kdy jsem ze sebe dělala blázna? O dobách, kdy jsem byla posedlá? O dobách zmatků? O mých oblíbených jídlech? O mých oblíbených představách?"

Ano, o těch, napadlo ho.

"Zapomeň na to," řekl. "Podívej se na měsíc." (Byl nad řekou, klikatící se jako stříbrný had.)

"Kousek mu odštípl sochař noci."

Pozorně se na něj podívala. Byl to signál? Nevěděl "Zítra večer by měl být skoro v úplňku." řekla. "Už jsme měli spát." Tu noc nocí se Leo Allen vyznamenal tak, že bylo ctí být pozorovatelem. Jeho tým, tvořený jím a Carlem, druhý tým, jmenovitě Fremantle a Ramirezová, a třetí tým. Mary a Peter, byly nejen ve spojení mezi sebou, se základnou a s Michelangelem, ale navíc měly multikanálové propojení videoobrazu ze všech snímacích kamer, které byly pro případ temného mraku vybavené i infračerveným viděním. Když byla obloha čistá, město cukrovalo světlo měsíce a hvězd.

Jelikož dělníci už byli z polí zpátky, veškeré obyvatelstvo bylo ve městě. Mnoho domorodců spalo, ale ostatní se procházeli a švitořili, takže uličky, nádvoří a prostranství vypadaly právě tak zaplněné - nebo spíš nezaplněné - jako ve dne.

"Zážeh mínus sto sekund," odpočítal hlas v rádiu. Třpytka obíhající kosmické lodi by se každým okamžikem měla objevit v zorném poli.

"Tady Allen. Bude to vypadat, jako by se z měsíce zrodil další měsíc. Jako by ten druhý přeskočil oblohu a dostal se vedle něj."

"Fremantle. Že by zrození mýtu? Něco jako Bible podle Velikovského?"

V jeho hlase zněla ironie.

Peter nasměroval paprsky svítilny nad vchod do nory. Dvě oči ze zaschlé krve na něj černě zíraly. V náhlé panice aktivoval komunikátor.

"Tady Catlow. Velitelko! Michelangelol Nazapalujte fúzní trysky. Zrušte to!"

"Šedesát sekund."

"Přišel jsem na to, co ten znak znamená, velitelko. Vůbec to nejsou oči. Jsou to dva měsíce v úplňku, téměř v konjunkci, než bližší zakryje ten druhý. Když jsou na obloze vedle sebe, něco se stane! Jak často k tomu dochází?"

Hlas z Emka, který neznal: "Každých jedenatřicet let místního času."

"Třicet sekund."

"Už je vidět."

"Proboha, nezapalujte to, dokud nevyřešíme tohle!"

"Tady Everdonová," řekla Mary. "Souhlasím s Catlowem. Nepřípustné kulturní vměšování."

"Fremantle. Dobrý experiment. Spoušť naprogramovaného chování. Ukáže se, jestli nějaké mají."

"Ne!" vykřikl Peter.

"Patnáct sekund."

"Vzít kameníka za slovo? Řídit kosmickou loď palicí a dlátem?" Žena. Kdo? Ramirezová?

"Prosím, Ashová?"

"Protest zaznamenán."

Na obloze - pro všechny přihlížející hned vedle měsíce, i když ve skutečnosti o patnáct tisíc kilometrů blíž - vzplanul fúzní pohon, který měl Michelangela zrychlit do hyperfáze. Zdálo se, že světlo narostlo do velikosti měsíce.

Hieroglyfikály kolem nádvoří se vzepjaly v novém světle, jako by se chtěly střemhlav vrhnout dolů, vzlétnout, rvát se, rozpárat se. Znenadání noc ožila trylkováním a štěbetáním jakoby tisíců vyplašených ptáků.

Nádvoří zaplavili lemuři. Samice svíraly vriskající mlád'ata, samci táhli mladé za sebou a všichni se cpali tím průchodem s dvojitýma očima (ach ne, s dvojitým měsícem) a vrhali se do tmy. Peter byl tlučný, tažený řekou těl, která se mačkala za jedním cílem.

"Hej!" ozvalo se rádio. "Jako kočka mezi holuby. Vážně je to rozhýbalo!"

Ne, to, co teď Petera táhlo, nebyly lemuří ruce. Byla to Mary, pobízela ho.

"Musíme vidět, co se tam dole děje!"

Peter slyšel sám sebe, jak sténá. Všechna ta těla se mačkala do těsných, temných katakomb! Ale z toho tlaku nebylo úniku. Jak spolu s Mary shrbení klopýtali dolů po tvrdých hliněných schodech a do jedné z komor, světla jejich svítilen poblikávala kolem. Kobka byla už zpola plná. Když se dovnitř nasoukali hekající lidé, lemuři se chopili lahvovníkových dveří a pevně je za nimi zarazili. Přesně zapadly do hliněného rámu, Lemurští zplnomocněnci ustoupili, zřejmě přesvědčení, že ti, kteří se venku cpou chodbou dál, se nepokusí vstup si vynutit.

Všichni lemuři se teď utišili. Sedali si a zklidňovali se, dokonce i ti nejmladší. Přítomnost velkých lidí s jejich světly, videokomunikátory a po rádiu žvanícími hlasy jako by byla nepodstatná. Žádné zvuky lemuřích nohou venku, ticho.

"Proboha!" Hlas v rádiu. "Co je to za svinskou prašnou bouři!" Allen?

"Prach? Ze všeho se tady kouří." To byl určitě Carl.

"Vůbec nic nevidím."

Mary ladila videokomunikátor. Bylo zřejmé, že všechny snímací kamery přešly na infračervené vidění. Mlhou se potácely pokřivené světlé obrazy lemurů. Z chrličů, šklebičů a ze stěn se valila hustá růžová mračna, každým pórem v kameni. Obrazy lemurů, zřejmě mimo ohnisko, se tiskly ke kamenným výtvorům, krčily se, šplhaly, pouštěly se do podivných akrobacií.

"Celé město se schovalo." Changův hlas ze základny. "Opusťte město, je-li to možné."

"Allen, bezpečnost. Hlídejte si neporušenost masek. Natočte kamery, aby ukazovaly cestu. Videoobrazovky si držte u očí. Čistěte objektivy."

"To svinstvo mě obaluje. Strašně mě svědí hlava -"

Proč vypadají lemuři na obrazovkách tak zkrouceně? Proč se tak loudavě plouží? Proč tamten leze na sloup?

"Patelová." Ta byla na základně. "Celá stavba města vylučuje spory, miliardy spor. Jako houby, pýchavky."

"Tady Ashová. Spíš jako oplozování korálů. Současně, jednou za rok, v celém australském Bariérovém útesu. Jako dítě jsem to viděla o prázdninách. Odstartované teplotou, přílivem a - měsícem v úplňku! Je možné, že město je sociální organismus. Kolonie mikroorganismů. Vzdušný útes. Útes na vzduchu, ne na moři. Něco k tomu, Fremantle?"

"Nemám čas." Kašlání.

"Odstartované dvojitém měsícem," promluvil Peter. "Podobností. Měsíc a Michelangelo. Spolu."

"Tady Ashová. Catlowe?"

"Everdonová a Catlow v doupěti, viz kanál dvacet." ohlásila Mary. "Lemuři se schovali. Těsně zavřeli dveře. Někteří takto přežijí. Ale co se děje venku?"

"Tohle, Mary!" Peter zapíchl prst do malé obrazovky. Přestože obraz byl díky pokrytí objektivů kamery dvojnásob rozmazaný, bylo ještě vidět lemura opřeného o sloup zahalený spory. Jeho ústa byla široce rozevřená, záda se prohýbala. Jeho penis vyrazil z chlupatého porostu, ztopořený, a obrovský. Z lemura se stával hieroglyfikál chtíče v říji. Zatímco se zády tiskl k pilíři, jeho nohy se ohnuly, zvedly od země, skrčily, zkrřivily a v souladu s krutě zakroucenými pažemi stoupaly výš a výš, dokud se nezastavily a nezůstaly viset, jakoby zatvrdlé.

"Z domorodců se stávají monstra!" zaslechli, "To je pěkně zmršená Noc duchů."

"Svědčí -"

"Neškrábej -"

"Proteinová nekompatibilita," řekl Chang. "Na lidi by to nemělo mít vliv. Ale doporučuji očistu a karanténu."

"Nohy mi tuhnou -"

Panický výkřik. Čí paniky?

"Mary, oni ty sochy nedělají," řekl Peter. "Oni se sochami stávají. A zbytkem stavby. Oni tohle město nikdy nepostavili. Generace jejich těl se do něj spojily. Jak říká Ashová - korálový útes ve vzduchu! Živený jejich výkaly a vodou z vaření, které na něj chrstají. A v době sporování korálový organismus lemury obalí a udělá z nich další část útesu."

"Ale lemuři se mění tak groteskně..."

"Ano! Spory se zmocňují jejich těl. Proměňují je, nevím, snad podle pravzorových emocí, vášní, instinktivních programů v lemurech samotných."

"A tak se znovu spojují s přírodou." Mary se ponořila do úvah. "Neutečou, aby žili v lesích. Místo toho spoléhají na doupě, ve kterém přežije dost, aby rod pokračoval. Pravděpodobně se množí docela rychle. Jedenatřicet let stačí na to, aby se populace obnovila a zvětšila. Vůbec se nesnaží svému osudu uniknout. Je to jediná věc, která jim dává kulturu, města." Hlasy prvního a druhého týmu byly chraptivé, příšerné. Mluvil Chang.

"Koral je architekt. Je možné, aby ovlivňoval i tvary lahvovníků? Udělali jsme antropomorfickou chybu. Předpokládali jsme, že dominantní jsou lemuři, protože jsou nám podobní. Namísto toho jsou jenom součástí symbiotického systému."

"To je ono," řekla Mary Peterovi, "symbióza." Najednou byla zoufale smutná. "Tady vůbec nejde o kulturní antropologii, ale o biologii. Obyčejnou zvířecí biologii."

"Lemuři živí korál a periodicky jsou do něj začleňováni, využíváni k výrobě další korálové hmoty. Lemuři mají užitek z úkrytu, nástrojů a zelené hmoty, kterou vyživují korál - a jejich myšlenky dostávají formu a podstatu a posilují tak programy, které lemury ovládají."

"Musí odevzdat těla svému Bohu," zamumlala Mary.

"Skutečná inteligence je tady korál," pokračoval Chang. "Bioinženýrství... co, Fremantle? Na molekulární úrovni."

Fremantle se neozval.

"Dokáže měnit stavební prvky těla. Dokáže rozvíjet a převíjet buňky, mikroskopicky se reprodukovat. Působí i na člověka. Ale je to inteligence neproniknutelná jako kámen. Ne inteligence v našem smyslu. Zmátl ji fúzní plamen."

Sten z rádia, jako by se nějaký materiál protahoval, praskal a potom tuhnul.

"Jak dlouho tady vydrží vzduch?" napadlo Mary.

Domorodí uprchlíci v kobce jako by upadli do komatu, téměř se nehýbali a nereagovali, přes hluk a světlo vytvářené dvěma hosty. V jiných norách si Peter dokázal představit úplnou netečnost. Šetření kyslíkem. To musí být v programu také. Pro tento případ, přežití druhu. Pro dobro města, ve prospěch korálů.

"Bylo by ho dost, kdybychom tu nebyli my," řekl. "Ve srovnání s nimi kyslík polykáme."

Michelangelo vysílal nespokojené dotazy.

"Spory ještě stále unikají," zaznělo jako odpověď. "Může to pokračovat celou noc. Pravděpodobně ztráta čtyř osob. Dvě další se skrývají v utěsněném doupěti."

"Zrušit velkou cestu? Obletět měsíc, vrátit se na orbitu kolem Šutru?"

"Negativní," řekla Ashová. "Základna není v nebezpečí. Práce v terénu budou pokračovat, v ochranných skafandrech. Je třeba najít těla."

"Odseknou Frémantla a spol. od korálu?" zamumlal Peter. "Rád bych věděl, co se z nich stalo..."

V té chvíli jasně pochopil hieroglyfickou podstatu lemuřího života a společnosti, nebo aspoň měl pocit, že ji jasně pochopil; způsob, jakým se tyto chlupaté bytosti nakonec odhalovaly samy sobě, v opojném okamžiku prozření, vrcholu vědomí ve chvíli, kdy je spory obalovaly, napadaly, měnily, zkameňovaly a v nezkrotné karikatuře, vypodobnění, které na první pohled vypadalo obludné, ale vůbec takové nemuselo být, je zalévaly do hmoty jejich města.

No ovšem, obyčejná biologie! Jaké bylo to slovo, které Mary pohrdavě použila?

Redukcionismus, to bylo ono. Redukce krásně vymodelované složitosti na elementární třes chemických reakcí. Redukce snu na elektrochemické programy, vizí a vášní na vibrace molekul.

Peter věděl, že se musí rozhodnout, která kategorie bytí je pro něj dominantní, která povaha základní, pro věčný skalní kořen existence.

Plachost, chamtivost, závist, chtíč? Nebo laskavá radost, trpělivost či jiná ctnost?

Nebyla to také svým způsobem redukce...?

Vybavila se mu slova dávno zemřelého francouzského básníka Saint-Jeana Perse, která se kdysi naučil zpaměti. On ne bavarde pas sur la pierre... Na kamení se neklevetí. Nežvaní se, netlachá. To, o co vám jde, se zredukuje na to podstatné.

"Půjdu nahoru," řekl Mary. "Tady dole to nevydržím. Svírá mě to. Nahoru a ven."

"Zemřeš! Masky nás nechrání! A pustil bys spory dovnitř."

"Je tu spousta dveří. Tyhle za mnou těsně přibouchni - pokud náhodou nechceš jít taky."

Otřásla se. "Petře, to je sebevražda. Zemřeš tam."

"Ne, nezemřu. Stanu se věčným. Pravzorem. Urazil jsem tolik světelných let, abych našel sám sebe, Mary. Jak bych se mohl vrátit na Zem jako nepotřebný řemeslník, jako vtip, když se můžu stát tím, k čemu celý můj život směřoval? Slib mi, že je nenecháš, aby mě z města odvezli. Nedovol jim, aby mě dopravili domů v pytli na vzorky. Slib mi to!"

"Podívej, spletli jsme se, ty i já, ale není to, co jsme objevili, stejně úžasné?"

"Jistěže je." Podal jí svou soupravu komunikátoru. "Osvobozuje to sny, dát si tvar navěky."

"Osvobozuje? Byl bys zavřený v cizím korálovém útesu. Možná tě ani nepřijme. Různé kódování, cizí. Lemuři ti budou lít výkaly a vodu z vyvařené zeleniny do obličeje."

"Slib mi, že jim nedovolíš, aby mě odvezli zpátky!"

"Ano. Jestli mě budou poslouchat." Vypadalo to, že je dost vyděšená a jeho to mrzelo.

"Ať aspoň jednou poslouchají. Řekni jim, jak měli poslouchat mě, když jsem jim říkal o Emku a o měsíci. Řekni jim, že doufám, že s korálem vejdu ve spojení, když se mu nabídnu, ale bude trvat až do dalšího spórování, než se bude moci ukázat nějaký výsledek. Ano, to jim řekni. A řekni jim: transmutace proteinu ve skálu! Co by za to Země dala, kdyby věděla, jak změnit molekulární strukturu skály na protein?" Třebaže jistí farmáři, kteří spali s číšnicemi, by přišli o peníze.

"Nebudu ti říkat sbohem, protože mě ještě uvidíš." Na chvíli si zastrčil baterku do podpaždí a zaryl prsty do hlíny, aby uvolnil lahvovníkové dveře. Vypadly a on rychle vyklouzl do chodby, na které, jak se zdálo, už žádné přepážky nebyly. "Pevně je zabouchni!"

Nebylo vidět ani lemury. Dveře za ním uzavíraly kobky. Schody před ním stoupaly ke dveřím u dvou měsíců, které byly zavřené. Shrbeně stoupal.

Odklopil horní dveře, vyskočil ven a nejlépe, jak dovedl za sebou bariéru přirazil. Jeho svítlna teď žlutavě prosvěťovala hustou mlhu. Neviděl na nádvoří hieroglyfikálů jediný objekt, ale měl dojem, že si vzpomíná na vhodnou mezeru mezi dvěma sousedícími grotesknostmi přibližně tímto směrem. Brzy narazil na tvrdé hroudy, stěží viditelné. Když se otočil a zacouval mezi ně a našel relativně hladký povrch.

Ne ze všech lemurů se stanou chrliče, šklebíče. Vůbec ne! Mnoho lemurů musí být prostě rozdrceno, stát se podpůrnými bloky, částmi zdí nebo pilířů, víc částmi stavby než dekorací. To jsou ty pravé základy společnosti! A co on, Peter z jiné planety, byl neobvyklý? Vynikající?

Strhl si masku, zhluboka se nadechl a začal dávivě kašlat. Ale v žilách a nervech se mu už rozlévala horká (ano, svědivá) blaženost.

Hlavou mu probleskovaly myšlenky, změní obrazy snažících se zapadnout do sebe, najít jednotný pevný model, seřadit se jako četa za pochodu.

Svého neklidu si nevšímal. Agónie? Mlhavě si uvědomoval, jak se části jeho těla krouť a ohýbají. Ale byl už zdrogovaný, centra bolesti byla odpojená. Ten hlas v rádiu křičel hrůzou, nebolestí.

A co Mary? Co ta číšnice? Čím byly ve srovnání se staletími? On byl oddaný kameni. Chtěl se stát věží. Natahoval se výš a výš. A poznal pravou vznešenost.

přeložil Petr Kotrle